

Гавораць беларусы свету

толькі для «Нашага слова»

Васіль СУПРУН

Клічуць вечы званы

Удзельнікам Усебеларускага з'езда прысвячаю

З-над Нёмана, Сожа, Дняпра і Дзвіны,
З-над Прыпяці, Буга — па краю
Святой Беларусі б'юць вечы званы,
На чын патрыётаў збіраюць.

Так станем жа дружна ў рады змагароў
За лепшую долю народа!
Хай мэты і дзеі адданных сяброў
Трыумфам вячае свабода!

За волю, за шчасце на роднай зямлі
Героі жыццё аддавалі.
Мы ж зробім усё, каб іх мары жылі
І ў нашай змагарскай маралі.

І з верай ў народ наш і сілу сваю,
З'яднаны Пагоняй, мы зможам
Вярнуць — што чужынцы стапталі ў краю.
Ты нам памажы ў гэтым, Божа!

Уладзімір Калеснік, пісьменнік, прафесар Брэсцкага педінстытута

— Спадар Калеснік, з якім
настроём і думкамі Вы пры-
ехалі на з'езд беларусаў све-
ту?

— Прыехаў з надзеяй, што
ўмацуецца наша сябрына, на-
ша адчуванне нацыянальнай
еднасці, згуртаванасць бела-
русаў, з адчуваннем една-
сці вялікай задачы, якая ста-
іць перад народам, каб стаць
народам гістарычным у гэтай
гісторыі, утрыманца эканаміч-
на і, галоўнае, культурна, ду-
хоўна. Я думаю, што гэта той
з'езд, аб якім марылі ў 20-я га-
ды і ў 26-м годзе дзеячы БНР.
У прыватнасці, гэта ідэя Івана
Ігнатавіча Краскоўскага. Ён у
26-м годзе прапанаваў склікаць
у Менску сусветны з'езд
беларусаў і гаварыў, што калі
гэты з'езд адбудзецца, і калі
беларусы сустрэнуцца і паразу-
меюцца, пагавораць між сабой
па душах пра праблемы на-
цыянальнага жыцця беларусаў,
то Менск ператворыцца ў бела-
рускія Афіны. Але не было, ві-
даць, тады адпаведнай палітыч-
най атмасферы, каб склікаць
з'езд менавіта беларусаў све-
ту. Таму склікалі міжнарод-
ную акадэмічную канферэн-
цыю па праблемах беларуска-
га правапісу і літаратурнай
мовы. Па літаратуры была сек-
цыя, пра літаратуру на з'ездзе
многа гаварылі, прыязджалі
даследчыкі беларускай куль-
туры з Польшчы. Іван Крас-
коўскі быў высокай думкі аб
гэтай канферэнцыі, казаў, што
яна дала значную карысць. І
сапраўды, зборнік, што быў вы-
пушчаны па матэрыялах кан-
ферэнцыі, цікавы. У ім закрану-
ты многія пытанні духоў-
нага жыцця беларускай нацыі.

Вось цяпер наступіў новы
час, ёсць адпаведная атмасфера,
умовы для склікання гэтага
з'езда, і з'езд сабраўся. Я веру,
што на ім будуць выказаны
менавіта такія думкі для
духоўнага аб'яднання бела-
русаў, якія будуць заснаваны на
чыстай гістарычнай праўдзе,
на высокай сумленнасці, на
аб'ектыўнасці. Таму што наша
думка занадта заідэалагіза-
ваная сёння, з аднаго боку, а
з другога, як можна кансер-
ватарам называць людзей, ка-
торыя хочуць захоўваць, можа,
змянога добрага з таго, што ўсе-
такі там было ў пэўнай меры,
бо каб не было нічога добрага,

што БССР не было б, была б
правінцыя гэтай дзяржавы — Саю-
за. Штосьці было, але замнога
хочуць, і вяртаць хочуць за-
многа, а трэба новае напрацоў-
ваць. Добра тое, што з'езд буд-
дзе кансалідаваць беларусаў,
спрыяць развіццю нашай
ментальнасці, нашай нацыянальнай
свядомасці і нашай культуры. Гэ-
та галоўнае. Усе-такі ўвесь час у
Заходняй Беларусі развівалася
беларуская культура — я зай-
маўся літаратурай заходнебела-
рускай і гэта ведаю. Развівал-
ася яна натуральна пры тым
уціску з боку польскіх ула-
даў, палітычнаму ціску, дыскры-
мінацыі беларусаў, якія там бы-
лі. Яна развівалася нармаль-
на. І да чаго ж прыйшоў,
скажам, лідэр хрысціянскай
дэмакратыі Адам Станкевіч? Да
таго, што самым важным для бела-
русаў, у адраджэнні бела-
русаў, з'яўляецца адраджэнне
культуры. Тут, пэўна, быў нейкі
кампраміс з яго боку, бо гэтыя
словы ён выказаў у трыцца-
тыя гады, калі ўжо польскі ўрад
давеў парламенцкую сістэму
выбраў да такой жорсткасці,
што меншасці нацыянальныя
не мелі шансаў туды сваіх па-
слоў і сенатараў правесці і
вясці дэмакратычным спосабам
барацьбу. Дык Станкевіч ра-
шыў вясці гэтую барацьбу
на полі культуры. Нават ства-
рылася такая ідэя: Бжазін-
скі, такі крытык быў першы,
апавясціў, што беларусы мо-
гуць выйсці на міжнародную
сусветную арэну як нацыя цераз
добрых раманістаў. Калі некаль-
кі добрых раманістаў беларускіх
пісьменнікаў будуць перакла-
дзены на англійскую, фран-
цузскую, нямецкую мовы, — вось
тады і пазнае свет Беларусь. Це-
раз літаратуру, значыць, да яд-
нання са светам. І Станкевіч
быў такой думкі, што духоўная
сфера, сфера нацыянальнай
беларускай культуры — гэта
першасная сфера, самая важная
для адраджэння нацыі. Я думаю,
што гэта ідэя ў яго ўзнікла та-
му, што пачаў дзейнічаць ста-
лінскі прыпынкі азначэння куль-
туры на тэрыторыі Усходняй
Беларусі — «сацыялістычная
па змесце, нацыянальная па
форме». А што значыць «па
форме»? Гэта значыць — па
слову, а змест культуры паві-
нен быць нейкі не беларускі, не
нацыянальны. Вось ён і гаварыў,

што ў гэтай формуле жалезнай
заложана падрыўная міна. І ён
свой артыкул, прысвечаны праб-
лемам культуры Савецкай Бела-
русі, назваў «Цені і блескі».
Блескі — гэта тое, што ў БССР
выдаецца ўсё-такі многа кніг бела-
рускіх, школы беларускія пра-
цуюць, а цені — гэта тое, што
зглумілі інтэлігенцыю бела-
рускую і далей прадаўжаюць глумі-
ць, нішчыць. Дык вось, каб гэ-
та спыніць, ён лічыў, што трэба
падымаць культуру і цераз куль-
туру дзейнічаць на сумленне
свету, на грамадскую думку
свету. І гэта добра, што сёння
таксама будзе выказана гэта
ідэя ўсяму свету: што беларусы
хочуць быць сабою, хочуць быць
нармальнай нацыяй — са сваёй
мовай, са сваёй дзяржавай, са
сваім войскам і г. д.

— Цяпер у нас існуюць два
варыянты беларускай мовы.
Адзін ужываецца нашай дыяспа-
рай, і тут у нас як бы раскол.
Ваша думка па гэтым пытанні?

— Я думаю, што трэба па-
ступова зводзіць абодва варыян-
ты ў кваліфікаваную літаратур-
ную мову. Літаратурная мова
павінна быць нарматыўнай,
адной для ўсіх. Іначай яна
не выконвае ролі літаратурнай
мовы. Канешне, тое, што было
зроблена ў трыццатыя гады — гэта
палітычны глум над бела-
рускай мовай, каторая не з'яўля-
ецца ні палітыкай, ні ідэала-
гіяй. Яна стаіць над ідэалогіяй.
Гэта якраз духоўны набытак на-
рода. Але ж пасля трохі чысцілі
тыя пераскокі-заскокі. Тым не
менш, тады была літаратурная
мова і мова прэсы, мова ад-
міністрацыі, якая з'яўляецца
мовай русіфікаванай, саветызаванай,
што трэба ў ёй пры-
браць.

Але правапіс Тарашкевіча
кансерваваць — таксама
крайнасць, каторая не дасць
нам літаратурнай мовы на сё-
няшні дзень. Сам Тарашкевіч
не быў настолькі ўпэўнены,
што напісанае ім у тэрміно-
вым парадку (правапіс, гра-
матыка) адлюстроўвае ўсе асаб-
лівасці мовы і дае нарматывы
мовы. Я за тое, каб захоўваць
этымалагічны, а не толькі фане-
тычны прынып «як чуецца, так
і пішацца». Бо па гэтым «як чу-
ецца, так і пішацца» не будуць
людзі разумець, адкуль пахо-
дзяць тыя або іншыя словы.